

УДК 336.146:351.84

ББК 65.9 (4 Укр)

Фрунза С.А.

ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Кіровоградський національний технічний університет,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра фінансів та планування,
25006, м. Кіровоград, просп. Університетський, 8,
тел.: 0522390539,
e-mail: frunzasa@rambler.ru

Анотація. У статті розглядається стан бюджетного фінансування соціального захисту населення на прикладі Кіровоградської області, запропоновані заходи ефективного використання коштів і визначені очікувані результати від їх використання.

Ключові слова: доходи та видатки бюджетних установ, управління грошовими потоками, дефіцит бюджетних коштів.

Annotation. In the article the modern state of the budgetary financing of social defence of population is examined on the example of the Kirovohrad area, offered measures of the effective use of money and the expected results are certain from their use in these establishments.

Key words: profits and expenses of budgetary establishments, management money streams, deficit of budgetary facilities.

Вступ. В умовах ринкових перетворень в Україні, що характеризуються мінливістю та невизначеністю чинників зовнішнього середовища, посилюються роль і значення ефективного функціонування бюджетних установ – важливої складової державного сектору економіки. Поступовий перехід до нових форм господарювання зумовив гостру потребу в розробці адаптованих до сучасної практики механізмів управління їх фінансово-господарською діяльністю, серед яких особливої уваги заслуговує організація управління грошовими потоками.

У науковій літературі проблема місцевих і державного бюджетів обговорюється останнім часом активно. У працях О.Д. Василика, О.П. Кириленко, В.І. Кравченка, І.О. Луїної, К.В. Павлюк, Ю.В. Пасічника та інших учених значна увага приділена процесам формування коштів місцевих і державного бюджетів за напрямками їх використання, у тому числі спрямованих на фінансування соціально-культурної сфери [1–3]. Питання вдосконалення механізму функціонування галузей соціальної сфери розглядаються в роботах Є.В. Мних, К.О. Назарова, Т.А. Кумченко, Г.О. Кравченко [4–6]. Проте в цій сфері ще залишається значне коло невирішених проблем як методологічного, так і практичного характеру.

Постановка завдання. Поглиблення вимагає дослідження структури та функцій механізму фінансування соціальної сфери, вирішення завдань, що стосуються розроблення методологічних рекомендацій із визначення ефективності управління доходами та видатками бюджетних установ і розрахунку оптимальної величини залишку грошових коштів, дослідження та розробка заходів ефективного використання коштів в соціальній сфері.

Результати. Розвиток місцевого самоврядування в Україні ускладнено обмеженістю фінансового ресурсу, який не повною мірою забезпечує виконання повноважень, делегованих державою місцевим органам влади. Виникла необхідність перегляду податкової бази для збільшення власних доходів місцевих бюджетів, існує потреба в підвищенні ефективності та результативності використання тих бюджетних ресурсів, які існують. Зокрема, це стосується фінансування бюджетних установ. Метод плану-

вання бюджету на один рік, який використовують нині, стримує ефективне управління бюджетом і прийняття стратегічних рішень щодо розвитку територій.

Серед усіх некомерційних структур найбільшу частину складають бюджетні організації, діяльність яких за останні роки зазнала значних змін. Для багатьох з них головним джерелом фінансування залишається бюджет.

Сучасні умови економічної кризи, дефіцит бюджетних коштів не могли не позначитися на матеріальному, фінансовому стані бюджетних установ. Мережа їх скорочується, зменшується штатна чисельність персоналу. Одночасно посилюється контроль з боку фінансових органів за економним і цільовим використанням коштів, запроваджується режим жорсткого обмеження бюджетних видатків та інших державних витрат з метою зменшення бюджетного дефіциту та запобігання фінансовій кризі.

Сьогодні найбільшу питому вагу в бюджетах країн світу займають видатки на соціальні потреби, що свідчить про виняткову роль соціальної функції держави. Розгалужена система соціальних зобов'язань стала однією з перших ознак цивілізованості суспільства. Соціальні витрати держави визначають рівень життя населення та добробут найменш забезпечених його верств.

Основними завданнями соціальної сфери є: підтримання в належному стані єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги; забезпечення надання пільг і житлових субсидій населенню, державних допомог сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам та іншим незахищеним верствам населення; забезпечення збереження величини оцінки 1 року страхового стажу на рівні 1,35% під час призначення пенсій відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України"; забезпечення проведення електронної звірки наданих пільг підприємствами – надавачами послуг.

Реалізація основних завдань здійснюється за рахунок коштів:

- а) державного бюджету на: надання пільг, житлових субсидій і державних допомог; забезпечення соціальних гарантій громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- б) обласного бюджету та місцевих бюджетів на: утримання закладів соціального захисту, мережі інтернатних закладів і територіальних центрів з обслуговування малозабезпечених громадян; надання матеріальної допомоги окремим категоріям громадян на лікування, вирішення соціально-побутових проблем; надання фінансової підтримки громадським організаціям інвалідів і ветеранів.

У Кіровоградській області на обліку в районних і міських органах праці та соціального захисту населення перебуває 51,5 тис. осіб з особливими потребами. З них: інвалідів війни – 5,7 тис. осіб, інвалідів Радянської армії – 0,7 тис. осіб, інвалідів ЧАЕС – 0,8 тис. осіб, інвалідів з дитинства – 8,6 тис. осіб, інвалідів загального захворювання – 30,9 тис. осіб, дітей-інвалідів – 3,5 тис. осіб, інвалідів від трудового каліцтва – 1,7 тис. осіб.

Згідно із Законами України "Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту" і "Про Державний бюджет України", виплачена щорічна разова грошова допомога 82,3 тис. інвалідам Великої Вітчизняної війни, учасникам бойових дій, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей загиблих і померлих ветеранів війни, визнаних за життя інвалідами, на загальну суму 8,978 млн грн. У 2009 році відшкодування безоплатного поховання проведено учасникам бойових дій на загальну суму 485,6 тис. грн.

На реалізацію державних і регіональних програм щодо соціальної підтримки інвалідів за рахунок держбюджету було фактично використано 807,7 тис. грн, що на 112,9 тис. грн більше, ніж у 2008 році. У 2009 році через органи соціального захисту населення виплачена компенсація на бензин, ремонт, техобслуговування автомобілів і транспортне обслуговування 1 857 інвалідам на суму 274,4 тис. грн; виплачена

компенсація за невикористані санаторно-курортні путівки 1 859 інвалідам війни на загальну суму 372,4 тис. грн; надана матеріальна допомога 1 106 інвалідам на загальну суму 79,0 тис. грн; встановлено квартирні телефони 451 інваліду I–II груп на загальну суму 81,2 тис. грн.

За рахунок державних коштів з початку року органами соціального захисту населення забезпечено:

- технічними засобами реабілітації (інвалідними колясками, милицями, палицями, стоїк тощо 1 860 інвалідів, ветеранів та осіб похилого віку, з них 909 інвалідів, 262 учасники війни й учасники бойових дій, 628 ветеранів праці, 61 дитина-інвалід;
- санаторно-курортними путівками 905 інвалідів і ветеранів війни, з них 204 ветеранів війни за рахунок місцевих бюджетів.

В області на черзі для забезпечення автотранспортом перебуває 3 200 інвалідів. За 2006 рік забезпечено автомобілями 112 інвалідів, з них 26 – гуманітарними, що складає 3,5% від потреби; у 2007 році автомобілями було забезпечено 89 інвалідів, з них гуманітарними – 8.

З початку 2008 року громадські організації інвалідів і ветеранів, розпорядником коштів яких, відповідно до розпорядження голови обласної державної адміністрації від 19 квітня 2008 року № 214-р “Про розподіл коштів обласного бюджету для надання фінансової підтримки громадським організаціям інвалідів і ветеранів”, визначено головне управління праці та соціального захисту населення облдержадміністрації, з обласного бюджету профінансовані на загальну суму 137 тис. грн, що складає 100 відсотків від запланованих показників на звітний період.

На виконання Указу Президента України від 1 червня 2008 року № 900 “Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями” в області облаштовано 2 361 об’єкт до органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, закладів соціального захисту населення, охорони здоров’я, культури, фізкультурно-спортивних, культових споруд тощо.

Для утримання інтернатних закладів у 2008 році в бюджеті були передбачені видатки в сумі 20 202,7 тис. грн, які фактично профінансовано на 100%, що на 3 132,1 тис. грн більше, ніж у відповідний період попереднього року. У цілому за 2006 рік на утримання одного підопічного на добу з обласного бюджету витрачалося 41,63 грн, тоді як за минулий рік – 36,41 грн. Витрати на харчування на одного підопічного за один день складають 9,98 грн, у 2007 році – 8,2 грн.

Органами соціального захисту населення забезпечено роботу 26 територіальних центрів, якими протягом 2009 року виявлено 51,1 тис. одиноких непрацездатних громадян похилого віку й інвалідів, які потребують різних видів соціальної допомоги, соціальним обслуговуванням охоплено 32,3 тис. осіб, у тому числі 11,7 тис. осіб у сільській місцевості. Питома вага осіб, охоплених соціальним обслуговуванням, від загальної кількості виявлених становить 62,3%.

При діючих територіальних центрах створені: 29 відділень соціальної допомоги вдома, 23 відділення організації надання натуральної та грошової допомоги, 13 відділень соціально-побутової реабілітації, 12 відділень медико-соціальної реабілітації, 6 стаціонарних відділень для постійного проживання. У цілому для утримання територіальних центрів з обслуговування одиноких і непрацездатних громадян на 2009 рік доведено Мінфіном 24,5 млн грн, у місцевих бюджетах були передбачені видатки в сумі 19,7 млн грн, фактично профінансовано 19,4 млн грн, або 98,5% від затверджених видатків. Кошти, які були доведені на утримання територіальних центрів при затвердженні бюджетів регіонів, були перерозподілені на інші потреби регіонів.

При територіальних центрах функціонують відділення організації надання грошової та натуральної допомоги малозабезпеченим громадянам. Станом на 1 січня 2009

року надано натуральної допомоги 37,2 тис. грн, грошової – на суму 1 175,1 млн грн. У порівнянні з показниками за відповідний період минулого року кількість тих, які отримали натуральну допомогу, збільшилася на 1,5 тис. осіб, сума наданої натуральної допомоги збільшилася на 281,9 тис. грн. Станом на 1 січня 2008 року натуральну допомогу отримали 29,5 тис. одиноких непрацездатних громадян та інвалідів із загальної кількості малозабезпечених непрацездатних громадян на суму 106,05 млн грн. Кількість одиноких непрацездатних громадян та інвалідів, які отримали натуральну допомогу, порівняно з відповідним періодом минулого року, зменшилася на 2,8 тис. осіб, а сума наданої їм натуральної допомоги збільшилася на 227,8 тис. грн.

В області проживає 15 758 громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, із них 4 277 дітей.

Для фінансового забезпечення програм, пов'язаних із соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, надійшло 16 036,1 тис. грн, що складає 99,6% від запланованого обсягу. У зв'язку з незбалансованістю між потребою в коштах і запланованими видатками, станом на 1 січня 2008 року обліковувалася заборгованість у сумі 1 774,6 тис. грн, у т. ч. за програмами: “Компенсації за пільгове забезпечення продуктами харчування постраждалих громадян” – 1 727,7 тис. грн; “Компенсації сім'ям з дітьми та видатки на безплатне харчування дітей, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи” – 40,3 тис. грн; “Виплати підвищених стипендій та надання додаткової відпустки постраждалим громадянам” – 46,9 тис. грн.

Останнім часом спостерігається стала тенденція зростання чисельності осіб, інвалідність яких пов'язана із Чорнобильською катастрофою. У порівнянні з 2007 роком їх кількість зросла на 20%, що викликано погіршенням стану здоров'я постраждалих. У зв'язку із цим, витрати на фінансування пільг на медичне обслуговування та комплексне медико-санітарне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, потребують стабільності й зростання. Проте заплановані кошти на забезпечення ліками за безкоштовними рецептами в сумі 684,5 тис. грн, які надійшли до області протягом 2008 року, надали можливість забезпечити одного постраждалого ліками лише на суму 42,0 грн на рік.

На проведення оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у 2008 році було заплановано кошти в сумі 1 866,3 тис. грн за рахунок видатків обласного бюджету, з них 152,4 тис. грн використано на виплату грошової компенсації середньої вартості путівки за попередній рік.

З метою усунення недоліків і повного відшкодування видатків державного бюджету, виявлених при перевірці у 2008 році обласним контрольно-ревізійним управлінням, відшкодовано незаконних витрат і не за цільовим призначенням у сумі 54,9 тис. грн (53,3%), інші фінансові порушення відшкодовано в сумі 4,5 тис. грн (27,7%) [7].

Незважаючи на те, що фінансування об'єктів соціальної інфраструктури поглинає левову частку бюджетних коштів, їх не вистачає не тільки на розвиток цих установ, але й на належне їх утримання. Можна виділити такі основні проблеми соціального захисту населення, як:

- недосконалість механізму надання допомоги, пільг і компенсацій незахищеним верствам населення;
- недостатність фінансування інтернатних закладів для громадян похилого віку, інших соціально незахищених верств населення.

Висновки. Постає потреба в розробці стратегії цільового й економічного витрачання бюджетних коштів, необхідно виробити єдині критерії організації всіх видів фінансової допомоги, максимально реалізувати потенціал їхнього цілеспрямованого впливу на економіку регіону. Фінансову допомогу регіонам потрібно надавати так, щоб спонукати органи місцевого самоврядування розширювати власну дохідну базу, роз-

вивати інвестиційну активність, структурно перебудовувати економіку регіонів. Для цього необхідно ефективно планувати доходи та видатки бюджетних коштів. Пропонуються такі заходи ефективного використання коштів та очікувані результати у сфері соціального захисту (табл. 1).

Таблиця 1

Заходи ефективного використання коштів в установах соціального захисту населення

№	Зміст заходу	Очікуваний результат
1.	З метою раціонального й економного використання енергоресурсів, скорочення споживання енергоносіїв у натуральних показниках забезпечити неухильне виконання розроблених заходів з енергозбереження в установах соціального захисту населення	Економія енергоресурсів
2.	Для економії бюджетних коштів на оплату послуг зв'язку встановити помісячні ліміти тривалості телефонних переговорів, заборонити дзвінки на телефони операторів мобільного зв'язку, забезпечивши достовірний облік міжміських телефонних розмов	Ефективне використання бюджетних коштів
3.	Добитися 100% забезпечення натуральних норм харчування в стаціонарних установах соціального захисту населення. З метою здешевлення вартості харчування збільшити виробництво власної продукції підсобних господарств і передати за собівартістю на харчування підопічних у 2009 році таких основних продуктів як: м'ясо – не менше ніж на 45% від потреби, молоко – на 80%, олія – на 40%, хліб – на 50%, борошно – на 40%	Економія бюджетних коштів шляхом здешевлення вартості харчування
4.	При укладанні договорів на постачання матеріальних цінностей (продуктів харчування, м'якого та твердого інвентарю, медикаментів та ін.) надавати перевагу підприємствам-виробникам області, у тому числі підприємствам громадських організацій інвалідів	Підтримка місцевих товаровиробників
5.	Активізувати роботу із залучення в установленому порядку коштів спонсорів і благодійної допомоги на потреби закладів соціального захисту населення	Збільшення доходів власних надходжень бюджетних установ
6.	Підвищити ефективність державного нагляду за додержанням законодавства під час призначення (перерахунку) пенсій органами Пенсійного фонду України	Ефективне використання бюджетних коштів

Урахування наданих рекомендацій стосовно заходів ефективного використання коштів дозволить покращити витрачання бюджетних коштів в установах соціального захисту населення.

Надалі залишається питання щодо заходів удосконалення механізму формування облікової й аналітичної інформації з метою управління доходів та видатків бюджетних установ.

1. Василик О. Д. Бюджетна система України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навч. літератури, 2004. – 544 с.
2. Місцеві фінанси : підручник / [за ред. О. П. Кириленко]. – К. : Знання, 2006. – 677 с.
3. Луніна І. Формування місцевих бюджетів у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи / І. Луніна // Економіка України. – 2006. – № 1. – С. 23–31.
4. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / [Є. В. Мних, А. Д. Бутко, О. Ю. Большакова, Г. О. Кравченко] ; за ред. Є. В. Мниха. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 240 с.
5. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : підручник / Є. В. Мних. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 500 с.

6. Назарова К. О. Аналіз діяльності бюджетних установ : навчальний посібник / К. О. Назарова, Т. А. Кумченко ; [за ред. Г. О. Кравченко]. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 195 с.
7. Програма соціального захисту та соціальної підтримки малозабезпечених категорій населення міста Кіровограда на 2009 рік. – Режим доступу : <http://kr-rada.gov.ua/news/21.html>.

Рецензенти:

Семикіна М.В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та організації виробництва Кіровоградського національного університету;

Пальчевич Г.Т. – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів та планування Кіровоградського національного технічного університету.

УДК 332.14:338.246 (477)

ББК У9 (4 Укр) 0-18

Шульгіна О.В.

ВПЛИВ АНТИКРИЗОВОЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка,
Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України,
кафедра економічної теорії та
регіональної економіки,
36011, м. Полтава, просп. Першотравневий, 24

Анотація. У статті висвітлені питання актуальності та необхідності розробки антикризової структурної політики як складової частини регіонального розвитку.

Ключові слова: антикризова політика, структурна політика, регіональна економіка.

Annotation. In the article the taken up questions of an urgency and necessity of working out of an anti-recessionary structural policy, as component of regional development.

Key words: the anti-recessionary policy, the structural policy, regional economy.

Вступ. На нинішньому етапі розвитку України необхідність ефективної регіональної політики не викликає сумнівів. Від того, яким чином здійснюватиметься державне регулювання регіонального розвитку, залежить якість і швидкість здійснення реформ як у регіонах, так і в країні в цілому [3].

Відсутність у минулому чіткої антикризової структурної політики на регіональному рівні призвела до значних диспропорцій у територіальній структурі української економіки, неефективного використання переваг територіального поділу праці, природно-ресурсного та науково-виробничого потенціалу регіонів, до надмірного забруднення навколишнього середовища в багатьох містах і районах. В Україні ще не створено правової бази, необхідної для досягнення регіонами оптимальної економічної самостійності, немає чіткого розмежування повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування з питань управління соціально-економічним розвитком регіонів. Таким чином, актуальності набуває необхідність ужиття цілеспрямованих заходів державної антикризової структурної політики на регіональному рівні, які б забезпечили ефективне регулювання процесів регіонального розвитку, узгодження дій центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо структурної перебудови економіки країни та послідовного впровадження ринкових відносин.

Постановка завдання. Формування ефективної антикризової структурної політики на регіональному рівні передбачає ефективне використання ринкового потенціалу